

PRÁCA ARCHITEKTA PRI OBNOVE HISTORICKEJ STAVEBNEJ PAMIATKY JE AKO DETEKTÍVKA

(Rozhovor s akademickým architektom Štefanom MITROM)

Štefan Mitro

Od roku 1980 žije a pracuje v Prešove akademický architekt Štefan Mitro (nar. 1954). Jeho profesionálny záber nie je však úzko regionálny. A tiež sa nedá o zameraní jeho odbornej práce povedať, že sa venoval a venuje len a len architektonickej obnove historickej stavebnej pamiatky. Náš rozhovor s ním však bol práve o tejto oblasti práce architekta. A to aj preto, lebo za ňu získal prestížne ocenenia. Okrem toho najnovšieho, ktoré v rozhovore spomína, sa mu v roku 2003 ušla Cena Slovenskej komory architektov CEZAAR 2003 za rekonštrukciu budovy Historického divadla v Prešove a v roku 2004 Cena Európskej únie za zachovanie kultúrneho dedičstva EUROPA NOSTRA za rovnaké dielo. Angažuje sa v Spolku architektov Slovenska, bol jeho viceprezidentom do roku 2019, v súčasnosti člen

prezídia. Je členom Slovenskej komory architektov a do roku 2019 bol členom prezídia Svetového fóra mladých architektov so sídlom v Paríži.

Nadežda Jurčišinová – Jozef Jurčišín: Ako sa rodil váš vzťah k architektúre?

Štefan Mitro: - Keď sa bavíme o rodení, tak krátko odpoviem – bol to pôrod. V detstve som každé prázdniny trávil, ja rodák zo Zemplína (Vranov n /Topľou), na Spiši v Iliášovciach, pri Levoči, u starých rodičov. Dedo bol tesár a mal „magický varštak“ – dielňu. On sám bol pre mňa „kúzelník“. Čo ten dokázal urobiť z obyčajného klátu dreva?! Neskôr, keď som trochu podrástol, motal som sa s ním po strechách a podával mu laty. Nie náhodou ma vôňa dreva priviedla po úspešných talentovkách k štúdiu na drevárskej priemyslovke v Spišskej Novej Vsi, kde bol odbor nábytkového dizajnu. V tom čase tam boli skvelí profesori. Spomeniem – arch. Štefan Tomaščík, akad. maliar Zdeněk Jeřábek z Prahy, a hlavne práve nastúpivší absolvent pražskej UMPRUM (Vysokej školy umeleckého priemyslu) arch. Ján Kopnický. Ten nám „poutieral zahmlené tínedžerské ružové okuliare“ a nasmeroval na cestu štúdia architektúry.

Nadežda Jurčišinová – Jozef Jurčišín: Kto spomínaný vzťah najviac u vás formoval počas štúdia?

Štefan Mitro: - Keď máte 19-násť, hlavu máte ako keby ste práve zliezli z kolotoča a hlavne netušíte, že „pôrod“ pokračuje. Úspešne som zvládol prijímačky na SVŠT (Slovenská vysoká škola technická) v Bratislave, kde ma prijali na stavebnú fakultu, ktorá mala katedru architektúry (v tom čase ešte samostatná fakulta architektúry neexistovala). Prijali nás 300. Na základe študijných výsledkov, po prvom semestri, si katedra architektúry vybrala 90 ľudí. Aké bolo moje prekvapenie, že som sa do výbe-

ru nedostal, hlavne keď som videl „kto sa tam dostal“. Doma som zahlásil – ja „stavarinu“ študovať nechcem, tak otec „zahlásil“ – tak pôjdeš na „vojnu“. (Vysvetlenie pre dnešných chlapcov, čo to už nepoznajú – išlo o povinnú vojenskú prezenčnú službu – dva roky.) Rýchlo som si to rozmyslel a radšej som zostal tri roky na stavebnej fakulte, hlavne keď som sa dozvedel, že po treťom ročníku a úspešnom zvládnutí talentovej skúšky môžem študovať architektúru na VŠVU (Vysoká škola výtvarných umení). Oplatilo sa mať tvrdú hlavu a cieľ, nastúpil som do ateliéru prof. Vojtecha Vilhana. Škola mala vysoký kredit, pôsobili tam „bardi“ slovenskej architektúry. Okrem prof. Vilhana, prof. Dušan Kuzma, prof. Martin Kusý st., prof. Emanuel Hruška... Zúčastňovali sme sa tvorby v maliarskych a sochárskych ateliéroch (Ján Želibský, Orest Dubay, Rudolf Pribiš, Ján Kulich...), teda tak sa to nejak rodilo.

Nadežda Jurčišinová – Jozef Jurčišin: Čo je najdôležitejšie, aby bol človek architektom? Je potrebné mať nejaké predispozície alebo stačí tvrdá práca na sebe?

Štefan Mitro: - Architektúra je „matka umení“. V nej sa snúbi zmysel pre technické myslenie so zmyslom vnímať prírodu a spoločnosť okolo vás, byť dostatočne vnímavý pre estetiku v súvislostiach jej zákonitosti. V prvom rade je potrebné zvládnuť „technické remeslo“ – na to je treba dostatočný „zitzfleisch“ – tvrdý zadok (vedieť veci vysedieť) a ak k tomu pridáte potrebnú dávku talentu, môže vzniknúť predpoklad zrodu architekta i dobrej architektúry.

Nadežda Jurčišinová – Jozef Jurčišin: Kde sa vzalo vaše spojenie architektúry a histórie?

Štefan Mitro: Architektúra a história sú vlastne dva v jednom. Hneď ako sa objavil človek na Zemi, začal pretvárať prírodu na „životné prostredie“. Začal stavať! Len aby to tá Zem „vydržala“. Ale príroda je silná čarodejka. Ak bude treba, sama sa zbaví „neprírody“ aj „životného prostredia“. Pokým tento moment nastane, spoločnosť má povinnosť sa o kultúrne dedičstvo starať a najskôr oslovuje architektov. V mojom profesionálnom živote som sa stretol s mnohými výzvami, od predajne akváriových rybičiek po divadlo. Jedného dňa prišla výzva pustiť sa do rekonštrukcie „starého prešovského divadla“.

Nadežda Jurčišinová – Jozef Jurčišin: Čo je najzložitejšie na architektonickom obnovovaní historickej pamiatky?

Štefan Mitro: - Historický objekt – pamiatka je zložitá sama o sebe. Navyiac, ak je to národná kultúrna pamiatka. Veľmi zložitá je fáza prípravy. V momente rozhodnutia ísť do rekonštrukcie sa roztočí veľký byrokratický kolotoč. Investor je povinný komunikovať z rôznymi inštitúciami, ale predovšetkým s pamiatkarmi o zámere obnovy, zhromažďovať dobové podklady/výkresy, pokiaľ také v archívoch existujú. Zabezpečiť prieskumy a zamerania... ecetera. Často už vo fáze prípravy oslovený architekt vyhľadáva a študuje dobovú dokumentáciu, prípadne sa oboznamuje z podobnými stavbami, ktoré v danej dobe vznikali. Mnohokrát sa architekt ocitne v úlohe filmového „Indiana Jonesa“. Až po tejto „tortúre“ – príprave a analýze, nasleduje projektovanie, teda sklbenie chceného s možným a to je to najzložitejšie. Keď je projekt na svete, potom sa modlíte, aká „firma“ vyhrá výberové konanie na dodávku.

Nadežda Jurčišinová – Jozef Jurčišin: Ktorá bola takáto prvá výzva pre vás? Bola ňou napr. spomínaná rekonštrukcia historickej budovy divadla v Prešove?

Štefan Mitro: - V čase mojich začiatkov profesie architekta v Stavoprojekte Prešov (od roku 1980 do roku 1990) si ani nepamätám na projekt rekonštrukcie. Vtedy sme mali na „rysovacích doskách“ novostavby – budovala sa nová socialistická spoločnosť. Po roku 1989, keď sa „nové zajtrajšky“ zmenili na realitu, v našom regióne sa prakticky prestalo stavať, ak nepočítam obchodné centrá, sklady a automobilky na najlepších pšeničných poliach. Tak prišli na rad – rekonštrukcie. Áno, popravde, ako prvá vážna úloha bola príprava projektovej dokumentácie rekonštrukcie historickej budovy Divadla Jonáša Záborského v Prešove z roku 1881. Divadlo bolo rekonštruované v rokoch 1996 – 2001.

Nadežda Jurčišinová – Jozef Jurčišin: V rokoch 2002 až 2004 ste sa podieľal na obnove Divadla pod Palmovkou v pražskej Libni. Aj keď česká kultúra je nám blízka, predsa len aké to je pracovať v zahraničí?

Štefan Mitro: - Život si z nás „tropí“ žarty. V škole nám hovorili, že profesionálny život by mal architekt zavrieť projektom divadla. Zariadením osudu je, že som ten svoj začal práve divadlom. Keď som nastúpil do prešovského Stavoprojektu, kde ma po štúdiách v Bratislave dotiahol môj starší spolužiak a neskôr kolega Karol Gregor, som začal práve s ním spolupracovať na interiéroch „nového prešovského divadla“. Neskôr, tak isto s Karolom Gregorom, interiery domu kultúry v Lipovskom Mikuláši, kde som riešil „bábkové divadlo“. Po roku 1989 jeden z najväznejších projektov – už spomínaného „historického divadla“ v Prešove. Na to prišla ponuka v roku 1999 adaptovať objekt na Alžbetinej ulici v Košiciach pre „bábkové divadlo“. Nakoniec po katastrofálnych záplavách Prahy v roku 2002 a zničení Divadla na Palmovke v Libni, prišiel do Prešova na hosťovanie Petr Kracik, režisér a riaditeľ Divadla na Palmovke a po dojmoch z práve dokončenej rekonštrukcie starého prešovského divadla, sa v konkurencii pražských architektov rozhodli pre môj návrh rekonštrukcie.

Ako je pracovať v zahraničí? Pri všetkej úcte, aké zahraničie?! Praha je posledné nádherné hlavné mesto, aké kedy Slováci mali... Napriek dejinným udalostiam som ako Slovák nikdy pri svojej práci nedostal pocítiť, že som cudzinec! Bol som v kontakte s českým investorom, s českými úradmi, českou kultúrnou obcou, českým dodávateľom – výsledkom bolo, že sme za pochodu projektovali obnovu rúcajúcej sa pamiatky. Povoľovacie procesy už v tom čase bežali on-line, stávalo sa, že som aj dvakrát do týždňa bol v Prahe. Výsledkom bolo, že divadlo už v nasledujúcej sezóne obnovilo činnosť (jar 2003). Neurobil som slovenským architektom hanbu. Príkladná spolupráca s dodávateľom a vedením divadla! Takú som nikdy nezažil a na ktorú stále rád spomínam. Doteraz, aj po 20 rokoch, som pozývaný na premiéry, ktorých sa rád zúčastňujem, ak sa dá, aj kvôli nádherným priateľstvám s vtedy členmi hereckého súboru (za všetkých, dnes už slávnymi – Tereza Kostková, Jiří Langmajer...). Keď to tak teraz bilancujem – neveriteľné – päť divadiel.

Z rekonštrukcií ešte stojí za zmienku účasť na rekonštrukcii Bratislavského hradu. Niekedy okolo roku 2006 mi zavolať kolega Ivan Masár z Bratislavy (Ateliér Bouda – Masár), či mám ešte pokope tím skúsených projektantov zvyknutých pracovať v pamiatkach a ponúkol mi spoluprácu na rekonštrukcii Bratislavského hradu, ktorú práve robili a z kapacitných dôvodov – nestíhali. Spolu s Ing. Gabrielom

Machalom, ktorý začínal kedysi v PUK-u (Projektovom ústave kultúry – tam prednostne „robili“ pamiatky) sme spracovali projekty rekonštrukcie kompletného fortifikačného systému opevnenia aj s objektmi vsadeného do neho.

Nadežda Jurčišinová – Jozef Jurčišin: Rád hovoríte, že nič nie je staršie ako včerajší úspech. Čo potom taká prestížna cena – presne Stredoeurópska cena za architektúru a urbanizmus Jože Plečnika – pre vás znamená? Veď ste ju v roku 2022 prevzali z rúk prezidenta Českej republiky Miloša Zemana na Pražskom hrade a bol ňou ocenený váš celoživotný prínos k uchovaniu a obnove kultúrneho bohatstva Európskej únie.

Štefan Mitro: - Samozrejme, keď vás pochvália, tak vás to poteší... A ešte na hrade a v Prahe! Nakoniec aj tak je to však v duchu „citátu“ z úvodu otázky. Trochu sa povyhrievate vo svetle reflektorov..., poobede nejaké interview, zajtra po vás ani pes neštekne. Karavána a politika ide ďalej. K cene Jože Plečnika toľko. Česká architektonická diplomacia v roku 2022 v čase predsedníctva ČR v EU, po dohode s architektonickými spolikami v krajinách V4 a Slovinska, sa dohodla na udeľovaní Stredoeurópskej ceny za architektúru. Z každej účastníckej krajiny bolo ocenených päť architektov cenou Jože Plečnika, slávneho slovinského architekta, ktorého po vzniku ČSR v roku 1918 poveril prezident Tomáš G. Masaryk zriadiť reprezentačné priestory prezidenta ČSR na Pražskom hrade.

Nadežda Jurčišinová – Jozef Jurčišin: Posledné roky sa venujete obnove kláštora kartuziánov v Červenom kláštore. Čo všetko ste tam už zvládli a čo vás ešte čaká?
Štefan Mitro: - Je pravdou, že čím som starší, tým viac ma to baví – rýpať sa v archívoch, hrať sa na Indiana Jonesa. Je to tak trochu detektívka, vždy máte šancu objaviť niečo „nové“ – zo starého, lepšie povedané – dávno zabudnutého. Dôležité je sa dozvedieť „odkiaľ sme, kto sme a kam kráčame“.

Foto k rozhovoru: Jozef Jurčišin

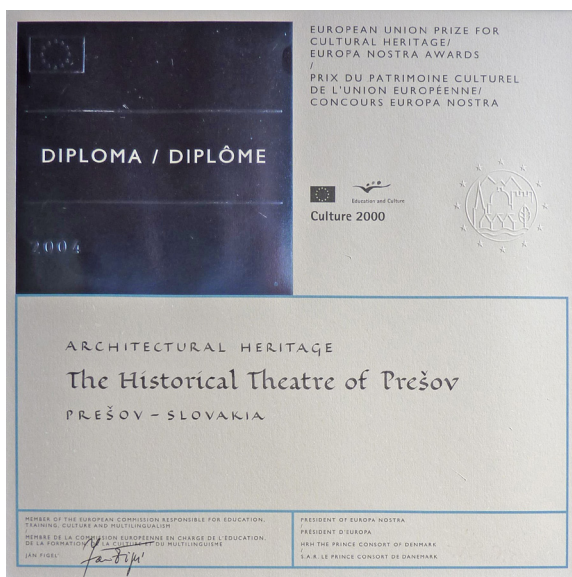

Foto k rozhovoru: Jozef Jurčišin

Svet kláštorov, je pre nás bežných smrteľníkov dodnes zahalený tajomstvami. Dnes v Kláštore kartuziánov a kamaldulov v Červenom kláštore sa spolu s pánom riaditeľom PhDr. Milanom Gacíkom snažíme poodhaliť a dať do života z činnosti mníchov aj kus ich „človečiny“. Mnisi v kláštore okrem duchovného života žili aj ten svoj život pozemský. Gazdovali, pestovali liečive byliny, liečili, mleli múku, dorábali med, varili pivo a jeden z nich tam vraj aj lietal na „Ikarových krídlach“ cez Tri koruny a volali ho Cyprián.

V súčasnosti sa podarilo zrekonštruovať niekoľko kláštorných objektov, v ktorých sa nachádza „Cypriánova manufaktúra“ na výrobu čajov, mastičiek, tinktúr, Cypriánova dobová lekáreň, pivovar. V konvente je mníšska škola a zrekonštruovaných päť mníšskych ciel, v ktorých zážitkovo sa dá stráviť noc. Je zrekonštruovaná časť muzeálnej expozície. V najbližších mesiacoch sa s podporou z Programu poľsko-slovenskej cezhraničnej spolupráce Interreg bude realizovať rekonštrukcia kláštornej záhrady a fasády vybraných kláštorných objektov. Kláštor v korune Pienin je jedinečnou kultúrnou pamiatkou a jediným zachovalým uceleným kláštorným areálom na území Slovenska.

Nadežda Jurčišinová – Jozef Jurčišin: Aký najdôležitejší pocit má architekt po skončení obnovy stavebnej historickej pamiatky?

Štefan Mitro: - Skvelý – ak sa všetko podarí. Poviete si: A ži teraz ďalších, aspoň dvesto rokov...

Pán architekt, v mene redakcie časopisu Inštitútu histórie Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity – Dejiny Vám ďakujeme za rozhovor.

S akademickým architektom Štefanom Mitrom sa zhovárali Nadežda a Jozef Jurčišinovci.